

Telemark
FYLKESKOMMUNE

Strategi for landbruket i Telemark 2026–2038

Tradisjon og innovasjon

Foto: Telemark Bondelag

Godkjent i Partnerskap
landbruk 12.12.25

1.	Sammendrag	2
2.	Bakgrunn	3
3.	Status, utfordringer og muligheter.....	4
3.1	Utfordringer for landbruket i Telemark.....	4
3.2	Muligheter for landbruket i Telemark	8
4.	Hva skal vi oppnå - mål for arbeidet	12
4.1	Telemarksplanen	12
4.2	Strategiens mål.....	13
4.3	Målstruktur	18
5.	Hvordan skal vi nå målene	19
6.	Medvirkning	20

1. Sammendrag

Landbruket i Telemark utgjør en sentral bærebjelke for matsikkerhet, verdiskaping og opprettholdelse av levende lokalsamfunn i hele fylket. Denne strategien setter retningen for næringens utvikling mot 2038, med forankring i nasjonale mål om økt selvforsyning, klimaomstilling og bærekraft, tilpasset Telemarks særegne utfordringer og muligheter.

Strategiens mål:

- Styrke og videreutvikle produsentmiljøene for å øke en bærekraftig matproduksjon
- Kompetanse og rekruttering
- Telemark skal bli Norges sterkeste merkevare innen lokalmat og landbruksbaserte opplevelser
- Husdyrproduksjon er en bærebjelke i telemarkslandbruket
- Telemark skal bidra til å nå målene i «Grøntsektoren mot 2035» ved å øke produksjonen av frukt, bær og grønnsaker innen de markedsmessige mulighetene.
- Telemark skal øke produksjonen av korn og proteinvekster – både i areal og avling.
- Skogbruket i Telemark er bærekraftig, klimatilpasset og bidrar til økt lokal verdiskaping
- Landbruket i Telemark skal være bærekraftig

For å nå disse målene må vi ha et sterkt fokus på rekruttering og styrking av produsentmiljøene. Videre er det viktig å videreutvikle Matrike Telemark og jobbe aktivt med omdømme- og merkevarebygging i samarbeid med reiselivsnæringen. Vi må også satse på teknologi og tiltak som reduserer klimagassutslipp, hindrer avrenning, tar hensyn til biologisk mangfold og øker bruken av beite. Skogproduksjonen må ivaretas på en måte som sikrer produksjonsevnen på arealene og gjør skogen motstandsdyktig mot klimaendringer.

Strategien følges opp av et handlingsprogram som vil legge føringer for prioriteringer, ressursbruk og satsingsområder i årene fremover. Videreutviklingen av landbruket i Telemark skal skje i tett samarbeid i det regionale partnerskapet for næringen.

Gjennom målrettet innsats skal strategien bidra til et bærekraftig, konkurransedyktig og robust landbruk til det beste for hele Telemark.

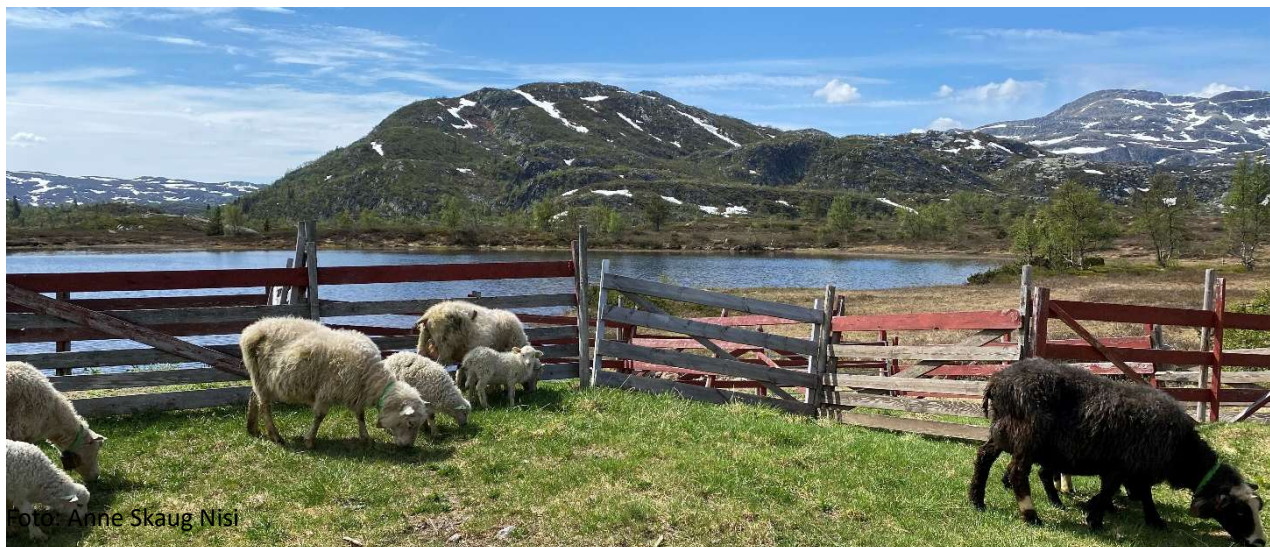

Foto: Telemark Bondelag

2. Bakgrunn

Gjennom oppdragsbrev fra Landbruks og matdepartementet, har fylkeskommunen ansvar for å lede det regionale partnerskapet innen landbruksbasert næringsutvikling, og skal sammen med Statsforvalteren, Innovasjon Norge, faglagene og andre aktuelle aktører legge strategiske føringer for det regionale arbeidet med næringsutvikling i landbruket.

Landbruksstrategien skal peke ut retninger for landbruket i Telemark de kommende årene. Strategien skal bygge på hovedmålene i Telemarksplanen. I tillegg må den ta hensyn til regionale og nasjonale føringer.

Handlingsprogrammet som legges til strategien vil være førende for politiske prioriteringer, tilskuddsforvaltning (IBU midlene (*Investering og bedriftsutvikling i landbruket*) til Innovasjon Norge, RT midler (*Regionale tilretteleggingsmidler*) og fjellandbruksmidler i fylkeskommunen) med mer, og den gir oss et verktøy til å jobbe sammen i samme retning.

Strategien er utarbeidet i partnerskap med næringsaktører i hele verdikjeden.

Andre rammer og føringer

Denne strategien er koblet opp mot nasjonal landbruk- og matpolitikkens fire hovedmål:

- matsikkerhet og beredskap
- landbruk over hele landet
- økt verdiskaping
- bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser.

Målene i denne regionale strategien er satt i sammenheng med disse nasjonale målene og øvrige strategier som er vedtatt nasjonalt og internasjonalt, inkludert Paris-avtalen, FNs bærekraftsmål og FNs biodiversitetsmål. Spesielt nevnes stortingsmelding 11 (2023-2024) med mål om 50 prosent selvforsyning korrigert for import av fôr innen 2032, og Totalberedskapsmeldingen (meld.st.9 (2024-2025)); Forberedt på kriser og krig.

Målene i strategien støtter også opp under regionale strategier som Felles klimaplan for Vest-Telemark, Handlingsplan for økologisk landbruk i Vestfold og Telemark, Regionalt miljøprogram for jordbruket i Vestfold og Telemark og Mulighetsstudien Urbant landbruk Vestfold og Telemark. Av relevante planer og strategier i Telemarksplanen nevnes Regional plan for samordna areal- og transport i Telemark, Strategi for kultur og reiseliv, Regionale vannforvaltningsplaner, Regional plan for klima, energi og grønn omstilling og Regional kompetansestrategi.

3. Status, utfordringer og muligheter

Landbruket i Telemark har stor variasjon og et mangfold av produksjoner. Fylket har vekslende naturgitte forhold for matproduksjon: Enkelte jordbruksområder har jordsmonn og klima som egner seg for dyrking av varmekjære og mer krevende vekster som grønnsaker og matkorn, mens store deler av fylket har naturforhold som passer best for grasdyrking og husdyrhold. Telemark har også en betydelig ressurs i skogen. Produktiv skog utgjør over en tredel av fylkets areal, og årlig avvirkning ligger rundt 800 000 m³. Produktiviteten og treslagssammensetningen i skogen varierer med topografien.

Landbruket her kjennetegnes av samspill mellom bønder, fagmiljøer og lokalsamfunn, og bidrar til både matproduksjon, levende bygder og forvaltning av kulturlandskapet. Samtidig gir fylkets topografi, klima og bosettingsmønster noen særskilte utfordringer og muligheter – fra press på arealer i attraktive områder, til muligheter for verdiskaping innen lokalmat, reiseliv og bioenergi.

Det er på nasjonalt politisk nivå bestemt at norsk selvforsyning av matvarer skal øke. Telemark må bidra aktivt for å nå målet om økt selvforsyning!

Telemark skal være aktivt med i det nasjonale beredskapsarbeidet.

Dette kapittelet gir en oversikt over de viktigste utfordringene og mulighetene for å videreutvikle et moderne, bærekraftig og framtidsrettet landbruk i Telemark, som ivaretar en økt matproduksjon.

3.1 Utfordringer for landbruket i Telemark

Forutsetninger for levende bygder og aktivt landbruk

Gjennomsnittsalderen for overtakelse av gården er over 50 år, noe som viser at rekrutteringen til landbruket skjer sent – eller uteblir helt. Det er også en utfordring med tilgang til avløser og innleid arbeidskraft, samt veterinærdekning.

Nedgang i antall bønder fører til mindre faglige og sosiale nettverk. Det blir også færre bønder å samarbeide med (beiteorganisering, maskinsamarbeid, m.m.)

For å kunne fortsette drift er mange bønder avhengig av at det finnes en deltidsstilling utenom. Færre innbyggere i bygdene kan føre til nedlegging av for eksempel barnehage, skole og butikk, og dermed også flere av disse deltidsstillingene.

Fremtidig bruk av beiteressurser

Det har vært en reduksjon i produksjoner som sau og geit. Dette er bekymringsfullt, ikke bare fordi det innebærer en nedgang i matproduksjonen og verdiskapingen i landbruket, men også fordi det har store konsekvenser for kulturlandskapet og det biologiske mangfoldet.

Det er store uutnyttede beiteressurser i Telemark. En betydelig andel av jordbruksarealet er kun egnet for beite og grasproduksjon. For å utnytte dette arealet til matproduksjon, er vi avhengige av drøvtyggere. Utmarksbeite frigjør også innmarka til annen produksjon.

Telemark er et populært fylke for hytter og reiseliv. Det er positivt at mange trekker til fylket, men det kan føre til utfordringer rundt felles bruk av areal.

Flere rovdyr hører naturlig til i Telemark, men gjør det krevende å ha dyr på utmarksbeite.

Foto: Telemark bondelag

Areal under press

Arealet i fylket er under press fra mange kanter – både utbygging, samferdselsprosjekter, næringsutvikling og kraftutbygging utfordrer jordvernet. Dette går ofte på bekostning av dyrka mark. For å sikre både matproduksjon og naturopplevelser i framtida, må vi finne en god balanse mellom videre utbygging og bevaring av verdifulle landbruks- og naturområder.

Bondens inntektsmulighet

Som i resten av landet er bondens økonomi presset, med spesielt store utfordringer i de øvre delene av fylket med små enheter og store avstander. Økte kostnader på innsatsfaktorer og bygg/vedlikehold har ikke blitt kompensert av økt inntjening, noe som gir lav lønnsomhet i flere produksjoner. Samtidig har det vært relativt enkelt å få arbeid utenfor gården. Dette fører til at mange bønder velger å ta arbeid utenfor landbruket for å sikre en mer stabil og høyere inntekt, noe som kan føre til nedlegging av bruk og svekket rekruttering til næringen.

Dagens lave etterspørsel av IBU-midler (*Investerings- og bedriftsutvikling i landbruket*) tyder på liten investeringsvilje, og mange bønder opplever usikkerhet, pessimisme og svake produksjonsmiljøer. Dette gir negative ringvirkninger og svekker rekruttering og utvikling.

En stor del av skogen i Telemark står i bratt terreng. Det vil være behov for alternative driftsmetoder, oppgradering av eksisterende veinett og nybygging av vei, for å få utnyttet tømmerressurser på arealer hvor tømmeret tidligere ble fraktet ut med enklere driftsmetoder og manuell hogst.

Klimaendringer gir nye utfordringer

Med klimaendringer vil vi få utfordringer med blant annet uforutsigbart vær og nye skadegjørere.

Lengre tørkeperioder reduserer avlingene, mens kraftige nedbørsperioder kan føre til erosjon og økt avrenning til vassdrag. Videre kan det føre til forsinket såing og innhøsting, samt redusert kvalitet på avlingene. Lengre vekstsesong med tidlig start om våren, gir muligheter for fruktnæringen til å dyrke mer krevende sorter og arter, men samtidig fører dette i kombinasjon med mer ekstremvær, til økt fare for frostskafer og haglbyger som på kort tid, kan ødelegge avlingene. Samlet fører dette til større usikkerhet og behov for tilpasninger og investeringer.

Endret klima fører til at gran har dårlig helse i deler av Telemark og det vil være nødvendig å variere treslagssammensetning og være mer bevisst på stedstilpasset skogbruk. Endret nedbørsmønster krever tilpasning av driftsteknikk og ombygging til mer solid infrastruktur der veinettet er gammelt.

Europeisk konkurransekraft

Norge er tilknyttet EU gjennom EØS avtalen. Landbruk er som hovedregel ikke omfattet av EØS avtalen. Gjennom artikkel 19 er det imidlertid en del unntak. Med utgangspunkt i artikkel 19 er det inngått avtaler med EU i flere omganger om betydelige tollfrie kvoter. Siden 1990 tallet har det vært en betydelig økning i importen av landbruksvarer fra EU. Norsk landbruk og matproduksjon kan aldri konkurrere med europeisk landbruk på pris. I tillegg skjerpes konkurransen også på kvalitet. EU har de siste årene skjerpet regelverket og praksis for blant

annet dyrevelferd, antibiotikabruk og sprøytemiddelrester, noe som gjør at de tidligere forskjellene mellom norske og europeiske varer blir mindre. Norske varer kan derfor ikke lenger konkurrere utelukkende på et kvalitetsfortrinn, men må i økende grad møte importerte varer også på dette området. En høy løpende matproduksjon i Norge er avhengig av et sterkt og velfungerende importvern.

Marked, distribusjon og foredling

Store avstander i fylket gir ekstra utfordringer for salg og distribusjon av lokalmat. En stor del av matproduksjonen i Telemark skjer i områder med stor avstand til områdene med tettest befolkningskonsentrasjon. For mange produsenter er det langt til de større markedene, og det kan være krevende å få solgt varene lokalt. Avstanden mellom produsentene vanskeliggjør samarbeid om distribusjon og felles salg, og gjør det utfordrende å omsette lokale produkter.

En fellesnevner for mye av matproduksjonen i Telemark er at den og skjer i områder hvor topografi og klima gjør produksjonen mer krevende enn i de beste jordbruksområdene i landet. For å opprettholde et landbruk i hele Telemark er det nødvendig med virkemidler som kompenserer for driftsulempen knyttet til bruksstruktur og naturgitte forhold. En forutsetning for opprettholdelse av matproduksjon i hele fylket er og velfungerende markedsordninger med mottakspåskjennelse for melk, kjøtt og egg.

Det er i liten grad foredling av landbruksprodukter i Telemark. Med unntak av geitemelk hos Tine på Haukeli og epler hos Epleblomsten, er det få store aktører som videreforedler råvarene lokalt. Dette gjør at mye av råvarene må fraktes ut av fylket for videre bearbeiding, noe som både reduserer verdiskapingen og lokal sysselsetting. Med større satsing på lokal foredling kunne flere av de sterke råvarene fra Telemark – som kjøtt, melk og frukt – i større grad bidra til utvikling av nye produkter, arbeidsplasser og styrking av landbruket i regionen.

Innen skogbruket har Telemark naturgitte forutsetninger for å tilby spesialsortimenter av sentvoksende bartrevirke, men det er en utfordring å finne og drive frem virket. Det er potensial i å øke foredlingen og nå ut i markedene.

Miljø

Miljøkrisen i Oslofjorden innebærer et tydelig behov for endring, ikke bare i industri og annen menneskelig aktivitet, men også i landbruket. Ensidig produksjon over lang tid har bidratt til redusert jordhelse, økt avrenning og erosjon fra jordbruksarealer. Dette har ført til økt tilførsel av næringsstoffer som fosfor og nitrogen til vassdrag og fjorden, som igjen gir eutrofiering, mer algevekst, dårligere vannkvalitet og tap av artsmangfold. For å beskytte miljøet og sikre et godt ressursgrunnlag for framtidig matproduksjon, er det avgjørende å fortsette og forsterke innsatsen for å redusere avrenning og erosjon fra landbruket. Dette vil både bidra til friskere vassdrag og et mer robust og variert kulturlandskap.

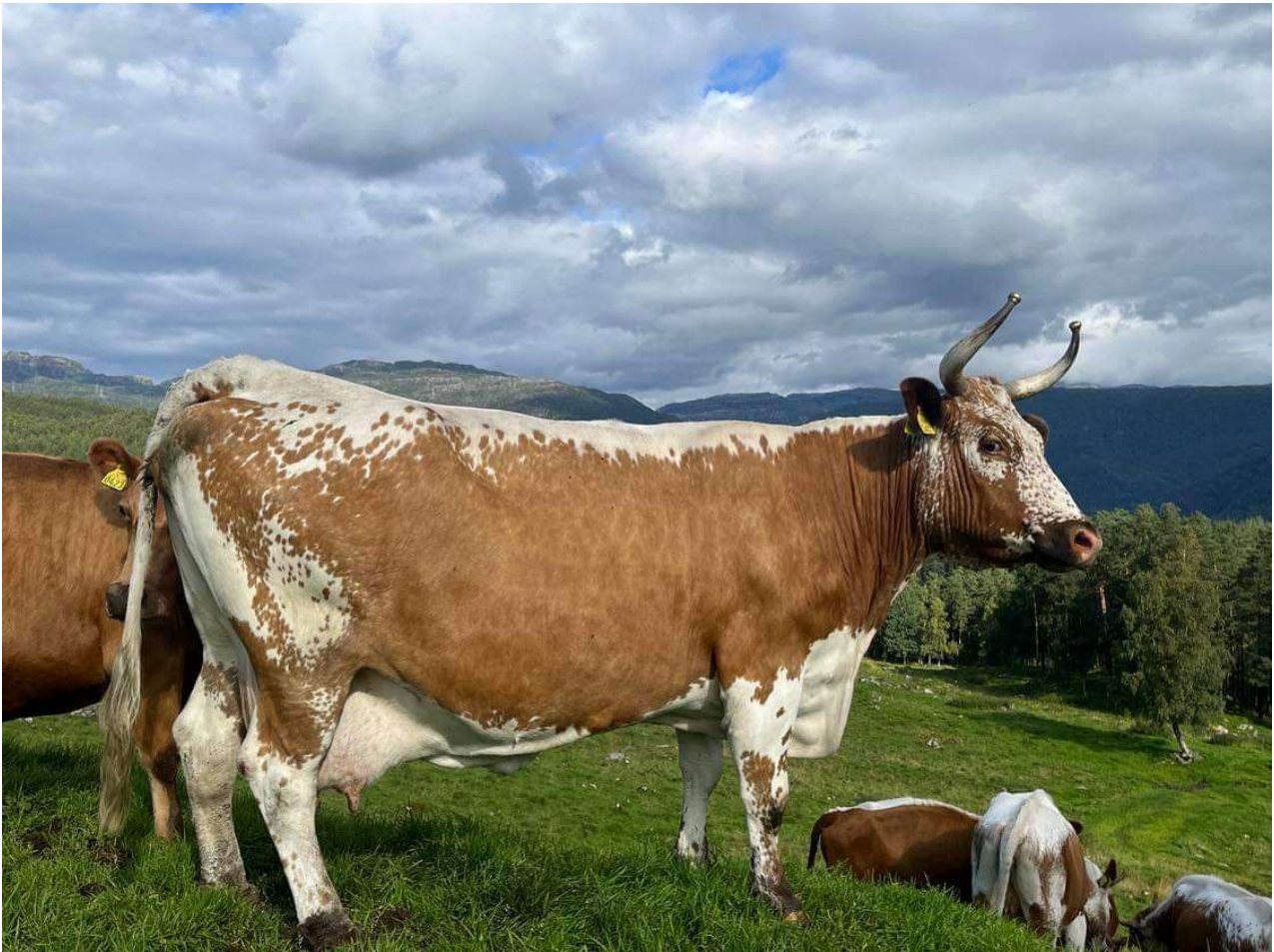

Foto: Landslaget for Telemarksfe

3.2 Muligheter for landbruket i Telemark

Mat, merkevarebygging og reiseliv

Telemark er en sterk merkevare. Dette gir et stort potensial for å utvikle og profilere lokalprodusert mat og drikke. Arrangementer som Dyrsku'n og det sterke frukt- og grøntmiljøet gir gode muligheter for videre satsing på lokalmat, i tråd med nye kostråd og økt etterspørsel.

Telemark har sterke tradisjoner for seterdrift, beitebruk og den lokale husdyrrasen Telemarksfe, noe som bidrar til både kulturlandskapspleie og merkevarebygging. Bevaring og bruk av Telemarskua så vel som gamle eplesorter gir spennende verdiskaping innen lokalmat og styrker regionens identitet. Det er også viktig å opprettholde volumproduksjon som en bærebjelke i landbruket.

Det rike naturmangfoldet i Telemark gir muligheter for jakt, viltforedling og spesielle naturopplevelser. Dette legger til rette for å koble lokalmat, vilt, kulturlandskap og seterdrift med reiseliv. Reiselivet i Telemark gir et naturlig marked for lokalmat og landbruksbaserte opplevelser, og landbruket kan i større grad bli en integrert del av reiselivet og opplevelsesnæringen.

Dyrsku'n

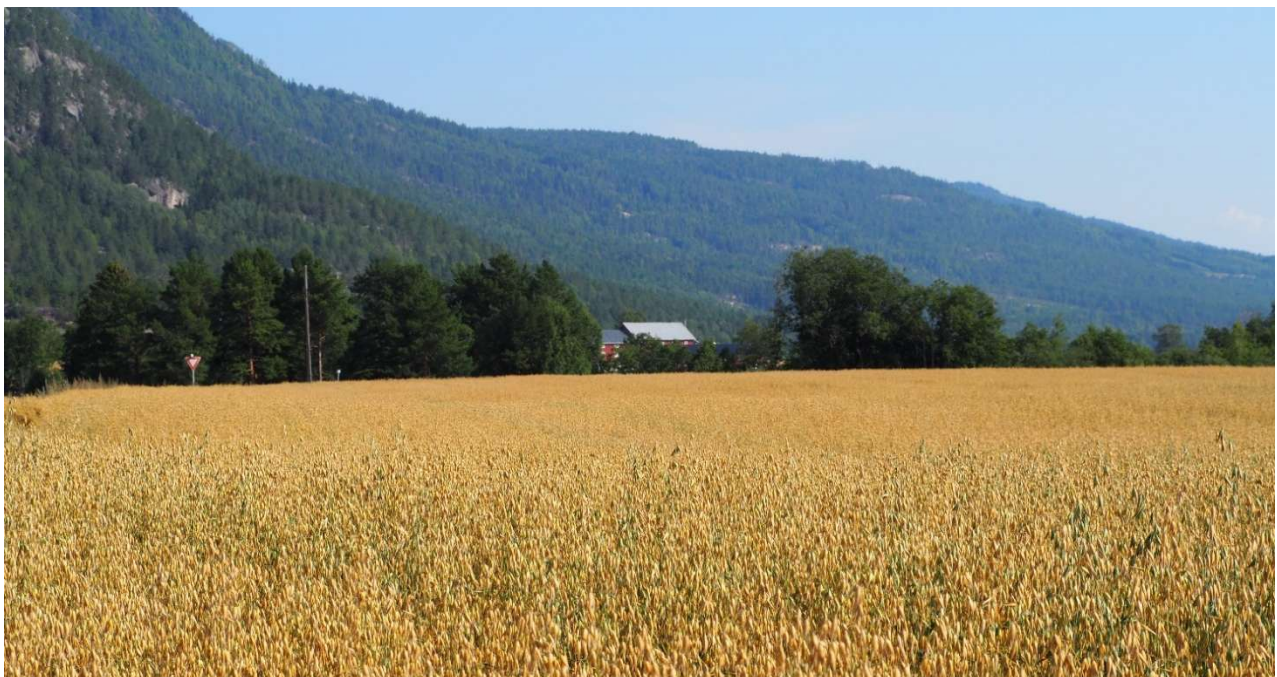
Dyrsku'n har utviklet seg til å være en arena for en rekke faglige og politiske debatter, noe som bidrar til at arrangementet er relevant for hele landbruks Norge. Det finnes i dag ingen andre arenaer hvor norsk landbruk og matproduksjon får vist fram så mye, for så mange, innenfor et så kort tidsrom. Dyrsku'n bør derfor i større grad benyttes som en strategisk plattform for å styrke verdiskapingen i Telemarks landbruk.

Produksjonsmiljøer og nettverk

Telemark har noen fremtidsrettede produksjonsmiljøer som viser vei for utviklingen i landbruket. Melkeproduksjonen i Grenland er et godt eksempel. Fruktmljøene i Midt-Telemark utmerker seg med høy kompetanse både på produksjon og foredling. Samspillet mellom produksjon og foredling styrker næringskjedene og gir betydelig lokal verdiskaping. Geiteholdet og ysteriet på Haukeli er et annet viktig knutepunkt for både produksjon og fagutvikling. Disse miljøene fungerer også som møteplasser for erfaringsutveksling og samarbeid, og bidrar til kunnskapsdeling og rekruttering i landbruket. Budeieveven er et av nettverkene som legger til rette for deling av erfaring og kunnskap på tvers av produksjoner og geografiske områder. Slike faglige fellesskap har stor betydning for videre utvikling og omstillingsevne.

Det er også en overføringsverdi fra økologisk til konvensjonelt landbruk. Økologiske produksjoner gir verdifulle erfaringer som også kan styrke det konvensjonelle landbruket, særlig for å håndtere planteskadegjørere og planters næringsbehov på en måte som gir mindre miljøbelastning og økt robusthet i møte med kriser og samfunnsendringer.

Eksisterende produksjonsmiljøer og nettverk er også viktige arenaer for entreprenørskap. Her utvikles nye ideer, samarbeidsprosjekter og virksomheter som bidrar til økt verdiskaping og nyskaping i landbruket. Å legge til rette for entreprenørskap gjennom kompetansebygging, rådgivning og støtteapparat, vil styrke både næringen og regionen som helhet.

Gården som ressurs

Gården er et levende fellesskap der menneskene og deres kompetanse er den viktigste ressursen. Dette gir rom for mangesysleri og satsinger som markedshage, skolehage, urbant landbruk, lokal foredling og Inn på Tunet. At gårdene er bosatt og i aktiv bruk er avgjørende for livskraftige og bærekraftige lokalsamfunn.

Utnyttelse av naturressurser og teknologi

Telemark har store uutnyttede utmarks- og beiteressurser. Digitale løsninger kan gjøre det lettere å ta i bruk arealer som tidligere har vært krevende å utnytte.

Større satsing på beitebruk og stølsdrift gir økt produksjon av grasfora kjøtt og melk, noe som igjen kan gi en merverdi i markedet. God bruk av tilgjengelige arealer støtter opp om jordvern, økt matsikkerhet og bærekraftig ressursforvaltning. Telemark har et levende fagmiljø innen melk, kjøtt, stølsdrift, seterkultur og lokalmat, som i kombinasjon med reiselivet utgjør et sterkt potensial for framtidig utvikling.

Det er viktig å fortsette å bygge opp under landbruket i de midtre og nedre delene av Telemark. Områdene har sterke fagmiljøer innen tradisjonelt landbruk og et tett samarbeid med Vestfold om presisjonslandbruk, fokus på jordhelse og utvikling av biogass. Moderne teknologi gir nye muligheter for miljøvennlig drift og bidrar til at matproduksjonen foregår på en stadig mer bærekraftig måte. Samtidig er det viktig å fortsette innsatsen for å redusere landbrukets avrenning til vassdrag for å beskytte miljøet og styrke ressursgrunnlaget for framtidig matproduksjon. Sammen med sterke industri- og teknologimiljøer i Telemark gir dette gode forutsetninger for videre utvikling, effektiv ressursutnyttelse og innovasjon i landbruket i regionen. Et tettere samarbeid kan gi ny verdiskaping og bidra til framtidsretta og bærekraftig næringsutvikling i fylket.

Store skogressurser

Det er mye skog i Telemark som er hogstmoden nå eller vil bli det i nærmeste tiårene. I Telemark er det mye tømmer av god kvalitet, og det gir muligheter i markedet og for lokal foredling.

Rekruttering og kompetanse

Rekruttering av unge til jord- og skogbruk er avgjørende for framtida, og flere utdanningsinstitusjoner i Telemark bidrar til dette. Nome videregående skole avd. Søve har en sentral rolle for rekruttering og praktisk utdanning innen landbruk. Skolen tilbyr også voksenagronomkurs. Dette kurset er viktig for kompetanseheving i landbrukssektoren, og pleier å være fulltegnet. Fagskolen Fukt og bær er en fagskoleutdanning som arrangeres på Søve og i Hardanger. Universitetet i Sørøst-Norge (USN) tilbyr flere studier som er relevante for landbruk, spesielt innenfor bærekraftig utvikling, teknologi og ressursforvaltning. Inkludering av innvandrere er en mulighet for landbruket. De tilfører nye ressurser, kompetanse og perspektiver til næringen. Gjennom målrettet opplæring, tilrettelegging og nettverksbygging kan flere få mulighet til å arbeide i landbruket. Dette bidrar til økt mangfold og sterkere lokalsamfunn.

Det er også viktig å rekruttere til matfagene. Kompetanse innen matforedling, håndtering og tilberedning av mat er avgjørende for å sikre trygg og god matforsyning – både til daglig og i beredskapssituasjoner. Praktisk matkunnskap, som å kunne utnytte råvarer, redusere matsvinn og tilberede mat under ulike forhold, er en viktig del av samfunnets matsikkerhet og beredskap.

Urbant landbruk er også en god rekrutteringsarena. Urban dyrking og grønne prosjekter engasjerer barn og voksne, gir eierskap til maten og styrker forståelsen for bærekraft. Telemark er langt fremme på bruk av Bybønder til dette arbeidet.

Foto: Telemark Bondelag

4. Hva skal vi oppnå - mål for arbeidet

4.1 Telemarksplanen

Alle de tre satsingsområdene i Telemarksplanen er relevante for landbruksstrategien. På hvert satsingsområde peker vi på aktuelle hovedmål vi er med på å nå.

Inkluderende Telemark

- Alle skal gjennomføre videregående opplæring på sitt nivå. Telemark skal møte framtidens kompetansebehov
- Skape kompakte og levende byer og bygder med høy kvalitet

Landbruket bidrar til viktig verdiskaping og sysselsetting i distriktene. Landbruksstrategien vil bidra til levende bygder og arbeidsplasser i mindre tettbygde strøk. Nome videregående skole avd. Sørve er sentral for rekruttering til jord- og skogbruket i Telemark, og bidrar til at ungdom i regionen får utdanning tilpasset både deres behov og næringas framtidige kompetansekrav. Skolen er et viktig fundament for et inkluderende og framtidsretta landbruk i fylket.

Skapende Telemark

- Produsere mer fornybar energi og øke nettkapasiteten
- Gjøre fylket mer attraktivt for bedrifter, besøkende og som bosted

Denne landbruksstrategien vil bidra til at Telemark vil nå sine klima- og naturforpliktelser ved å produsere fornybare biologiske ressurser på de rette arealene, legge til rette for å utnytte gårdens ressurser til å produsere mer lokal energi.

Uten landbruket ville Telemarks turistbrosjyrer se veldig annerledes ut. Det er beitedyr som har holdt kulturlandskapet åpent, og utsikten vi forbinder med Telemark er resultat av aktiv drift. Telemark har en sterk matkultur. Denne landbruksstrategien vil bidra til at fylket blir mer attraktivt for bedrifter, turister og for fastboende i distriktene, og ikke minst for landbruksnæringen.

Naturrike Telemark

- Bevare natur-, jordbruks- og kulturverdier
- Gjennomføre en raskere omstilling til et lavutslippssamfunn
- Satse på grønn verdiskaping og sirkulær økonomi

Denne landbruksstrategien vil bidra til at Telemarks mangfoldige natur, landbrukstradisjoner og kulturarv står sterkere, samtidig som vi kan lagre karbon og bevare naturmangfoldet. Særlig er stølsdrift viktig, da den representerer en levende bruk av utmarksressurser, bidrar til pleie av kulturlandskapet og gir grunnlag for lokal matproduksjon. Ved å følge kravene i Regionalt miljøprogram oppnår vi redusert avrenning av næringsstoffer og partikler. Samtidig sikres viktige leveområder for fugl, insekter og planter langs vassdragene.

Omdisponering av dyrka og dyrkbar mark skal unngås. Produksjonsevnen på skogarealene må opprettholdes eller forbedres.

Landbruket vil bli en positiv bidragsyter til at Telemark blir et lavutslippssamfunn i 2050 ved å produsere fornybare biologiske ressurser og bærekraftig arealbruk.

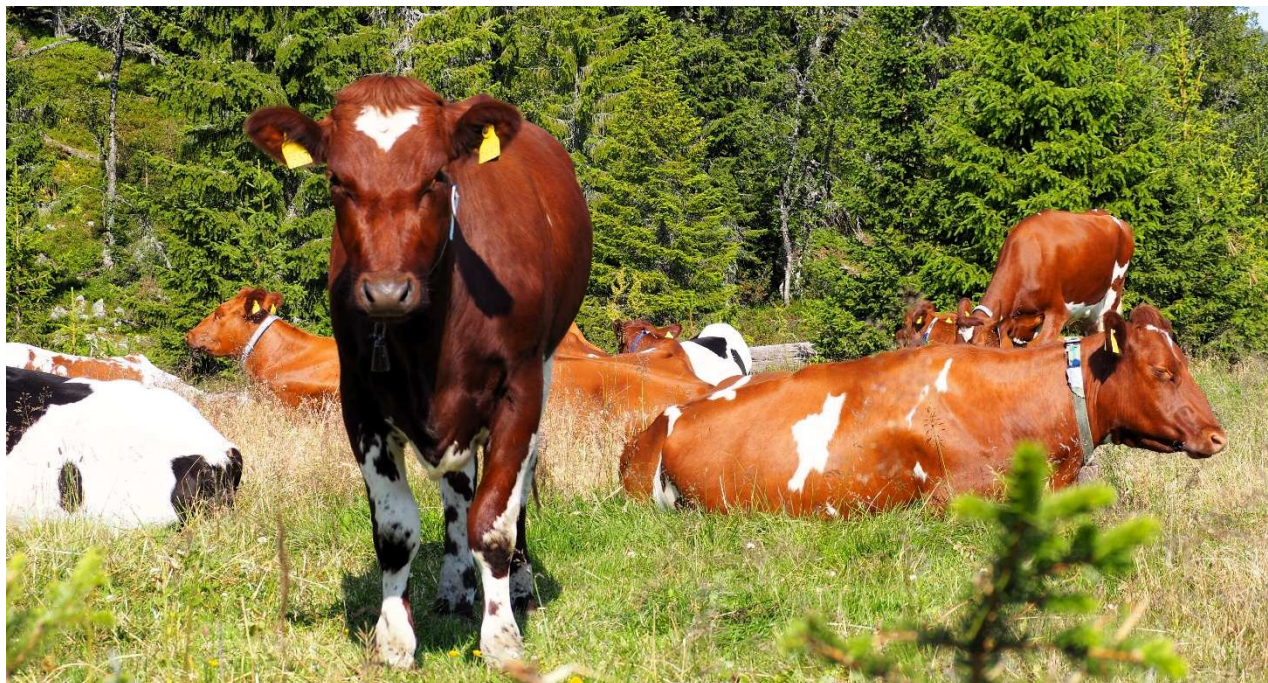

Foto: Telemark Bondelag

4.2 Strategiens mål

Strategien bygger opp under nasjonal politikk om å øke mat- og skogproduksjonen med lavere klimagassutslipp, styrke selvforsyningen, sikre jordvern, øke matberedskapen og bidra til økt verdiskaping. Den legger også til rette for levende og robuste lokalsamfunn, hvor landbruket fungerer som en sentral drivkraft for aktivitet, bosetting og utvikling.

Strategien har identifisert følgende delmål:

Delmål:

1. Styrke og videreutvikle produsentmiljøene for å øke en bærekraftig matproduksjon

For å lykkes med å øke matproduksjonen i Telemark er det avgjørende å ha sterke produsentmiljøer. Slike miljøer gir faglig fellesskap, deling av kunnskap og bedre rekruttering. De skaper trygghet for investeringer, bidrar til innovasjon og legger grunnlag for samarbeid om foredling, marked og logistikk. Et sterkt produsentmiljø løfter hele verdikjeden.

Dyrka og dyrkbar mark må sikres mot nedbygging ved vern og aktiv bruk, og ressursene må utnyttes til mat- eller skogproduksjon.

Dyrsku'n bør brukes som en strategisk plattform for å styrke verdiskapingen i Telemarks landbruk.

Vi må fortsette å styrke det gode økologiske miljøet i Telemark ved å utnytte de markedsmessige mulighetene og levere på det nasjonale målet om 10% av arealet.

2. Kompetanse og rekruttering

Vi skal sikre tilstrekkelig og kvalifisert arbeidskraft til landbruks- og matfagene ved å tilby en relevant og fremtidsrettet utdanning i tråd med næringens krav til teknologi, dyrevelferd og bærekraft. Dette forutsetter moderne bygninger, verksteder, husdyrfasiliteter og klasserom. For å gjøre utdanningen attraktiv og styrke rekrutteringen, vil vi aktivt støtte tiltak som gir flere unge kjennskap til og interesse for utdannings- og yrkesmulighetene i disse næringene. Slik ivaretar vi landbrukets kompetansebehov i Telemark.

3. Telemark skal bli Norges sterkeste merkevare innen lokalmat og landbruksbaserte opplevelser

Landbruket spiller en naturlig rolle i reiselivet – både gjennom matopplevelser, overnattingstilbud og opplevelser. Ved å koble lokalmat med reiseliv og opplevelser, har Telemark unike muligheter for økt verdiskaping, helårsarbeidsplasser og levende bygder. Lokal matproduksjon og distribusjon er også helt sentral for samfunnets beredskap. Et landbruk som fungerer godt i fredstid, er avgjørende for å sikre tilgang på mat også i krisesituasjoner. Offentlig sektor kan bidra ved å satse mer på innkjøp av lokalmat, mens det lokale næringslivet kan legge til rette for bredere salg. Slik får flere oppleve det rike mangfoldet av smaker og tradisjoner fra Telemark, samtidig som vi styrker matsikkerheten og beredskapen.

Foto: Yngve Ask

4. Husdyrproduksjon er en bærebjelke i telemarkslandbruket

Telemark har allerede et godt utgangspunkt for bærekraftig husdyrproduksjon, med stor andel grovfôr og aktiv bruk av utmarksbeite for drøvtyggere, som dermed utnytter naturens ressurser på en miljøvennlig måte. Dette bidrar til åpne landskap, økt biologisk mangfold og produksjon av kortreist mat. Fram mot 2038 skal husdyrproduksjonen videreutvikles som en naturpositiv næring, blant annet gjennom bruk av teknologi, økt binding av karbon i jord, og større satsing på utmarksressurser. Produksjon av fornybar energi, som biogass, skal også styrkes, og bidra til at husdyrproduksjonen blir en tydelig positiv bidragsyter til både klima og miljø. Det bør legges til rette for at produkter fra grasfôra dyr får en høyere markedsverdi.

Det er viktig å styrke den kraftfôrbaserte husdyrproduksjonen i Telemark. Både svin og verpehøns omsetter store mengder norsk korn, og med et mål om økt produksjon av norsk matkorn vil vi samtidig få mer forkorn til kraftfôr. Telemark har god tilgang på spredeareal, og mange små eiendommer som kan styrke næringsgrunnlaget sitt gjennom husdyrproduksjon. Dette bidrar til å ivareta og utvikle et levende produksjonsmiljø i regionen.

Det er viktig å styrke honningproduksjonen i Telemark ved å ta vare på det gode produsentmiljøet og utvikle den faglige kunnskapen.

5. Telemark skal bidra til å nå målene i «Grøntsektoren mot 2035» ved å øke produksjonen av frukt, bær og grønnsaker innen de markedsmessige mulighetene.

Telemark har sterke og innovative miljøer innen fruktproduksjon. Med klimaendringer, ny teknologi og økt forbruk er det stort potensial for å øke produksjonen av frukt, bær og grønnsaker i fylket. Utvidet vekstsesong, moderne lagringsteknologi og økt offentlig innkjøp av lokale produkter gjør det mulig å tilby flere grønnsaker, frukter og bær fra Telemark gjennom større deler av året. Telefrukt, med landets største og mest moderne pakkeri, er en viktig aktør i dette. Telemark skal være Norges viktigste fruktområde og ta en større del av den forventede forbruksveksten.

Pollinerende insekter har en sentral rolle i økosystemet, og er særdeles viktige i frukt og bærproduksjon.

6. Telemark skal øke produksjonen av korn og proteinvekster – både i areal og avling.

For å sikre beredskap, styrke fôrgrunnlaget og øke selvforsyningen, er det et mål å styrke og videreutvikle produksjonen av korn og proteinvekster i Telemark. Det krever at vi har gode økonomiske rammevilkår, solide produsentmiljøer, tilgang på egnet såkorn, relevant kompetanse og samarbeid. Selv om værforholdene gir utfordringer, sikrer et aktivt og framtidsretta kornmiljø et mer robust og bærekraftig landbruk i fylket.

Foto: Telemark Bondelag

7. Skogbruket i Telemark er bærekraftig, klimatilpasset og bidrar til økt lokal verdiskaping

Dette innebærer at skogressursene forvaltes slik at de gir grunnlag for varig produksjon, økt karbonbinding og arbeidsplasser, samtidig som både naturmangfold og hensyn til friluftsliv ivaretas. Skogbruket må styrkes gjennom å etablere robuste bestander som tåler endringer i klimaet. Gjennom aktiv skjøtsel og innovasjon skal Telemarskogbruket bidra positivt til klimaet, næringslivet og lokalsamfunnet – både i dag og for kommende generasjoner.

8. Landbruket i Telemark skal være bærekraftig

Landbruket i Telemark skal drives på en måte som ivaretar klima, miljø og biologisk mangfold, samtidig som det sikrer langsiktig ressursgrunnlag for framtidig matproduksjon. Omdisponering av dyrka og dyrkbar mark skal unngås. Landbruket er en viktig leverandør av økosystemtjenester. Gjennom reduserte klimagassutslipp, bedre jordhelse, økt karbonbinding og ansvarlig forvaltning av kulturlandskap, vannmiljø og utmarksressurser, skal landbruket Telemark bidra det grønne skiftet. Sirkulære kretsløp og verdikjeder må videre vektlegges i større grad innen landbruk. Det innebærer å optimalisere og redusere ressursbruk, unngå ressurslekkasjer gjennom hele verdikjeden for mat og føre ressursene tilbake til matkretsløpet. Dette i tråd med fylkets mål om grønn omstilling og Sirkulære Telemark 2030. Økologisk landbruk har en viktig spydspissfunksjon i å fremme bærekraftig landbruk.

For å unngå konflikter rundt bruk av arealer bør det opprettes dialog med reiselivsnæringa, for eksempel gjennom bruk av besøksforvaltning eller beitebruksplaner.

Foto: i am Nordic

4.3 Målstruktur

Slik når vi målene i Telemarksplanen

	Mål i Telemarksplanen	Delmål
Inkluderende Telemark	Alle skal gjennomføre videregående opplæring på sitt nivå. Telemark skal møte framtidens kompetansebehov	Kompetanse og rekruttering
	Skape kompakte og levende byer og bygder med høy kvalitet	Styrke og videreutvikle produsentmiljøene for å øke en bærekraftig matproduksjon
Skapende Telemark	Produsere mer fornybar energi og øke nettkapasiteten	
	Gjøre fylket mer attraktivt for bedrifter, besøkende og som bosted	Telemark skal bli Norges sterkeste merkevare innen lokalmat og landbruksbaserte opplevelser
Naturrike Telemark	Bevare natur-, jordbruks- og kulturverdier	Husdyrproduksjon er en bærebjelke i telemarkslandbruket
	Gjennomføre en raskere omstilling til et lavutslippssamfunn	Landbruket i Telemark skal være bærekraftig
	Satse på grønn verdiskaping og sirkulær økonomi	Telemark skal bidra til å nå målene i «Grøntsektoren mot 2035» ved å øke produksjonen av frukt, bær og grønnsaker innen de markedsmessige mulighetene.
		Telemark skal øke produksjonen av korn og proteinvekster – både i areal og avling.
		Skogbruket i Telemark er bærekraftig, klimatilpasset og bidrar til økt lokal verdiskaping

5. Hvordan skal vi nå målene

- Rekruttering
- Styrke produsentmiljøene
- Styrke og videreutvikle Matrike Telemark
- Omdømme og merkevarebygging i samarbeid med reiselivsnæringa
- Teknologi og tiltak som reduserer klimagasser, hindrer avrenning, hensyntar biologisk mangfold og øker beitebruk
- Skogproduksjon som tar vare på produksjonsevnen på arealene og er motstandsdyktig mot endret klima

Strategien vil følges av et toårig handlingsprogram. Handlingsprogrammet oppdateres etter to år, med utgangspunkt i strategien. Det er handlingsprogrammet som er førende for tildeling av RT midler.

Foto: Thor Christiansen

6. Medvirkning

Ansvarlig seksjonsleder:

Bård Sæthre, seksjonsleder klima, næring og innovasjon

Prosjektleder:

Anne Skaug Nisi, rådgiver klima, næring og innovasjon

Arbeidsgruppe:

Anne Skaug Nisi (Telemark fylkeskommune)

Ingunn Haldorsen Sømme (Statsforvalteren i Vestfold og Telemark)

Håvard Gulliksen (Innovasjon Norge)

Jan Thorsen (Telemark bondelag)

Sveinung Kjellemo (Telemark bonde og småbrukarlag)

Dag Gjermund Roheim (Nome og Midt-Telemark landbrukskontor)

Utvidet arbeidsgruppe:

Landbruksfaglig ansatte hos Statsforvalteren og Innovasjon Norge

Referansegruppe:

Partnerskap landbruk

Diverse rådgivere Telemark fylkeskommune

Styringsgruppe:

Bård Sæthre (Telemark fylkeskommune)

Anniken Fægri Damm Larsen (Innovasjon Norge)

Olav Sandlund (Statsforvalteren)

Workshop

Stormøte (innspill og forankring) med over 50 deltakere (bønder, tillitsvalgte, elever ved Søre og ansatte i div landbruksorganisasjoner, fylkeskommunen, Statsforvalteren, Innovasjon Norge og kommunene)

Høring

Det kom inn 18 innspill til høringen.

Telemark
FYLKESKOMMUNE

telemarkfylke.no

Postadresse:

Postboks 2844
3702 Skien

Besøksadresse:

Torggata 18
3717 Skien

Tlf. 35 91 70 00
post@telemarkfylke.no

Utarbeidet av **Partnerskap landbruk:**

Statsforvalteren
i Vestfold og Telemark

Telemark
FYLKESKOMMUNE

Innovasjon
Norge

Telemark Bonde-
og Småbrukarlag

at skog

